

lever i postmoderna tider; du sitter kvar i 1968".

Marjo-Riitta Saloniemi

Toimittaja ja kansainväliset ihmisoikeudet

HELMINEN, Marjut & LÅNG, K.J. (toim.). Kansainväliset ihmisoikeudet. Helsinki, Lakimiesliiton Kustannus, 1987. 372 s.

Ihmisoikeuksien ja kansalaisvapauksien liiton pääsihteeri Marjut Helminen ja vankeinhoitolaitoksen ylijohdaja K.J. Lång ovat koonneet ensimmäisen suomalaisen yleisteoksen ihmisoikeuksista. Kuudentoista asiantuntijan artikkeleista koottu kirja puuttuu vain ohimennen siihen, miten ihmisoikeudet ja lehtimiehet ja -naiset suhtautuvat toisiinsa. Aloitetaan levennyksellä tähän suuntaan.

Tavallisella toimittajalla voi olla neljä suhdetta kansainvälisiin ihmisoikeuksiin. Kaksi niistä hän yleensä vaatii itselleen hampaat irveessä. Kahta muuta hän ei myönnä olevankaan.

* * *

Ensinnäkin toimittajalla on ihmisoikeudet. Hän on samanarvoinen ihmisyksilö kuin kaikki muutkin, joten hänellä on oikeus nauttia samoista oikeuksista.

Toimittajan työn kannalta olennaisimpia oikeuksia ovat sananvapaus ja liikkumisen vapaus. Sananvapauden nimissä tehdään paljon hyvää ja paljon paha. Länsimaiset toimittajat ovat aina oikeassa pitäessään kynsin hampain kiinni ihmisoikeussopimuksissakin turvatuista vapauksistaan.

Toiseksi toimittajalla on mahdollisuus 'valvoa' ihmisoikeuksien noudattamista ja julkistaa rikkomuksia. Tämä on perinteinen ajatus toimittajasta neljäntenä

valtiomahtina ja yhteiskunnan vahtikoirana.

Vahtikoiran tehtävä on tiedotusvälineiden itsensä ottama. Sitä ei todeta kansainvälisissä sopimuksissa, ja esimerkiksi YK:n yleiskokouksen päätöslauselmissa se mainitaan yleensä vain epäsuorasti. Vahtikoirat voivat olla hyödyksi, koska ihmisoikeuksia vastaan rikkovat hallitukset ja ryhmät kammoavat kielteistä julkisuutta. Perusteettomia syytöksiä rikkomuksista ja valikoivaa arvostelua käytetään usein kampanjoihin muista syistä epämieluisia hallituksia vastaan.

Helmisen ja Långin kokoaman kirjan mukaan suomalaiset tiedotusvälineet eivät juuri ole kiinnostuneita ihmisoikeuksien vahtaamisesta. Ne eivät vaihdu seuraamaan edes Suomen valtion tekemiä ihmisoikeusrikkaita silloin kun niitä käsitellään kansainvälisissä elimissä. Amnesty Internationalin raportit saavat sentään palstatilaa.

Esimerkiksi suomalaisen varusmiehen YK:n ihmisoikeuskomitealle tekemä valitus ihmisoikeussopimusten vastaisesta arestirangaistuksesta ansaitsi marraskuussa vain vähäisen uutispätkän. Tiedotusvälineet eivät ole liioin juuri puuttuneet Suomen lakeihin, jotka rajoittavat ulkomaalaisten sananvapautta maassa. Pahan kerran näyttää siltä, että toimittajat haluavat sallia sananvapaudenkin vain itselleen.

* * *

Kolmatta suhdettaan ihmisoikeuksiin toimittajat eivät ota vakavasti, vaikka se on suhteista vakavin. Ihmisoikeussopimukset nimittäin velvoittavat toimittajatkin kunnioittamaan ihmisoikeuksia. Olenpa nähnyt erään suomalaisen toimittajan väittävän, että nämä lait eivät koske häntä - siihen sävyyn, että toimittajan ammatti on riittävä oikeutus murhaankin.

Toimittajien on viisainta kunnioittaa muiden ihmisoikeuksia jo siksin, että ihmisoikeuksia vastaan rikkova tiedotusväline näyttää naurettavalta vaatiessaan sananvapautta. Vähän niin kuin joukkomurhaaja saarnaisi viidettä käskyä.

Tärkein toimittajan työssä tuntuva velvoite on syrjinnän kieltö, jonka Suomen rikoslakikin mainitsee. Toimittaja ei saa esimerkiksi edistää rotusyrjintää

tai vaatia kaikkia juutalaisia tapettaviksi. Sananvapautta rajoitetaan näin tärkeimpien ihmisoikeuksien turvaamiseksi. On turha väittää, että toimittaja ei voisi 'merkittävästi' loukata ihmisoikeuksia.

Toimittajan neljäs suhde ihmisoikeuksiin se vasta kauhea on. Monet kansainväliset ihmisoikeusasiakirjat suosittelevat, että toimittajat voisivat aktiivisesti edistää ihmisoikeuksien toteutumista. Suomalainen toimittaja usein tulkitsee tämän tahallaan väärin niin, että YK ja UNESCO yrittävät sanella, mitä hänen pitää kirjoittaa. Sehän on sensuuria se!

Ihmisoikeussuosituksot ovat kuitenkin sisällöltään sellaisia, että melkein jokainen toimittaja pitäisi niitä oikeina, jos niitä ei suositeltaisi hänelle. Esimerkkinä mainittakoon suositus oikean tiedon levittämisestä, jotta väärinymmärryksen vaara eri kansojen ja rotujen välillä pienenis. Onko se nyt niin hirveätä?

* * *

Vihdoin takaisin Långin ja Helmisen kokoelmaan. Se on hyvä perusteos ihmisoikeuksista, mutta se olisi tarvinnut muutaman artikkelin lisää. Siinä ei juuri puututa uusimpiin ihmisoikeuksiin, ns. solidaarisuusoikeuksiin. Siinä ei kerrota monellakaan sanalla uudesta kansainvälisestä talousjärjestyksestä, oikeudesta itsenäiseen kehitykseen tai oikeudesta puhtaaseen ympäristöön.

Kansainväliset ihmisoikeudet ei ole käsikirja, vaikka takakannessa niin luvataan. Useiden kirjoittajien artikkeleista koottu kirja on melkein aina sen verran hajanainen, että se ei toimi käsikirjana.

Kiireistä valistusta konkreettiseen ongelmaan tarvitseva ei saa apua tästä kirjasta. Jos toimittaja haluaa tietää, miten kansainvälinen oikeus suhtautuu kauppasaartoon keinona apartheidia vastaan, hän joutuu itse etsimään tiedon kansainvälisistä sopimuksista.

Tämä ei tarkoita, että kirja olisi huono. Se on terveellistä lukemista jokaiselle suomalaiselle. Kirjoittajat jopa uskaltavat vakavasti arvostella Suomen lakien puutteita. Muun muassa Lastensuojelun keskusliiton toiminnanjohtajan Kalle Justanderin artikkeli lasten

oikeuksista on hyvää todellisuusterapiaa niille, jotka valittavat vääränvärisistä potkuhousuista äitiyspakkauksessa.

Artikkelit ovat tietenkin hyvin eri tasoisia. Kokoelman ehdoton huippu on Norjan ihmisoikeusprojektin johtajan Asbjørn Eiden teksti ihmisoikeuksien välisistä suhteista ja ihmisoikeuksien opettamisesta. Muutamat heikoimmat artikkelit ovat sellaista sotkua, että kirjan toimittajien olisi toivonut puuttuneen asiaan.

Miksi muuten joillakin luvuilla on eri nimet sisällysluettelossa kuin kirjan sisällä? Onko kenties tehty kompromissi Långin ja Helmisen haluamien ja kirjoittajien haluamien otsikoiden kesken?

Veli Holopainen

Ruotsinmaalainen elokuvan vuosikirja

WREDLUND, Bertil. Filmårsboken 1986. Samtliga filmer som premiärvisades på biograf och i tv 1986. Propius Förlag & Svenska Filminstitutet, 1987. 264 s., kuvaliite.

Elokuvaan liittyvä peruskartoitus on Ruotsissa tunnetusti säännönmukaisemmin hoidettua kuin meillä. Sven G. Winquist on kahdessa teoksessaan vuosina 1967 ja 1969 luotteloinut kaikki Ruotsissa vuoteen 1969 saakka tuotetut kokoillan elokuvat. Bertil Wredlund on vuodesta 1967 alkaen julkaissut vuosittain kirjan (Filmårsboken) muodossa tiedot kaikista vuoden mittaan Ruotsissa ensiesityksensä sekä elokuvateattereissa että televisiossa saaneista pitkistä elokuvista, Winquist on vuonna 1969 julkaissut hakuteoksen *Författare i svenska långfilmer* ja 1973 toisen hakuteoksen *Svenskt filmskådespelarlexikon*, Svenska Filminstitutet on vuodesta 1977 lähtien julkaissut kan-